

CERCETĂRI MUZEALE REFERITOARE LA ETNOIATRIA ROMÂNEASCĂ. REMEDII HOMEOPATICE VEGETALE FOLosite ÎN MEDICINA POPULARĂ

dr. CONSTANTIN DRĂGULESCU

Etnoiația românească este o temă permanentă de cercetare muzeală. Desfășurind o amplă muncă în acest sens, am acumulat o serie de date care atestă că poporul român a practicat din vechime unele principii ale homeopatiei. Facem această afirmație pe baza celor peste 50 de specii de plante, menționate în lucrare, folosite de țărani români pentru vindecarea unui număr de aproximativ 70 de afecțiuni.

Homeopatia, concepție medicală dezvoltată de Ch. Fr. Samuel Hahnemann (1755–1843), are la bază principiul similitudinii căre precizează că o afecțiune sau alta se vindecă prin, sau cu ceva asemănător agentului care a provocat-o („similia similibus curențur”), spre deosebire de doctrina alopătă care susține că boala trebuie tratată cu contrariul a ceea ce a declanșat-o („contraria contraribus curențur”). Al doilea principiu al homeopatiei subliniază că cu cât sunt dozele mai mici, respectiv diluțiile mai mari, cu atât mai activ este medicamentul administrat. Diluțiile pot fi decimale (D_1 , D_2 , D_3 ...) sau centezimale (D_{10} , C_2 , C_3 ...) și se obțin în cele mai multe cazuri dintr-un macerat alcoolic de plantă ori organ, țesut etc. de plantă sau animal numit tinctură-mamă (T.M.). Pentru a fi mai active, diluțiile sunt „dinamizate” prin agitare mecanică, aceasta constituind cel de-al treilea principiu al medicinii homeopate. În sfîrșit, al patrulea principiu fundamental al acestei doctrine este principiul integralist care ține seama de bolnav în totalitatea sa, de starea sănătății tuturor organelor pentru a vindeca unul dintre ele, acordind o atenție deosebită, în același timp, individualității fiecărui bolnav în parte. În concluzie, ideea centrală a acestei concepții medicale teoretizată de Hahnemann în 1810 este următoarea: o substanță, care, admini-

stră unui individ sănătos în doze ponderabile, determină simptomele unei anumite boli, în doze foarte mici sau infinitesimal, poate vindeca acea boală la un individ suferind. Dar, desigur, nu Hahnemann a fost inițiatorul acestei practici medicale. Tratamente homeopatice se practicau și în antichitate. Hipocrat (cca 460–375 i.e.n.) clasifica bolile în trei categorii distincte: unele care se vindecă de la sine (singure), altele care se tratează cu contrariul a ceea ce le-a provocat și altele pentru care leacul este tocmai răul care le-a generat, deci principiul similitudinii ce stă la baza tratamentelor homeopatice. Tot el se opunea abuzului de medicamente, avind probabil în vedere și faptul că multe dintre ele erau cu un grad miu mare sau mai mic de toxicitate, aşadar principiul dozelor mici. Apoi Hipocrat dădea o mare atenție individualizării tratamentului în raport cu simptomatologia fiecărui caz (afirmind chiar că nu există boli, ci bolnavi), fiind în același timp un adept al medicinii integraliste (C. Bart., 1974). Un exemplu de tratament homeopatic îl găsim în aforismul 7, carte a II-a, din amintita lucrare: „Corpurile slăbite de mult timp trebuie să fie remontate pe început, iar cele (slăbite) în scurt interval, în scurt (interval) să fie alimentate”. Un și mai bun exemplu ni-l oferă Theophrast (370–286 i.e.n.), părintele botanicilor, care arată că semințele de spinz (*Helleborus*) sunt un antidot al intoxicației cu spinz (C. Bart., op. cit.). Constatarea empirică după care substanțele care provoacă răul îl pot și vindeca era cu siguranță cunoscută de toate sau mai multe dintre popoarele antice, perpetuată fiind și în evul mediu (semnalată fiind și în operele medicale ale lui Avicena și Paracelsus).

Poporul român a practicat de-a lungul veacurilor și homeopatia. Cunoștințele de bază le-a moștenit din antichitate, de la strămoșii geto-daci și români buni cunoscători, și unii și alții, ai plantelor medicinale. Stau mărturie, între altele, lucrările lui Dioscorides și Pseudo-Apuleius în care sunt prezентate, pe lîngă denumirile grecești și latine, și circa 50 de sinonime dacice ale plantelor medicinale descrise. Din cele 34 specii identificate, ce au numiri dacice, 13 fac parte astăzi din „materia medica” homeopată, majoritatea fiind mai mult sau mai puțin toxice (ex. *Arum*, *Bryonia*, *Chelidonium*, *Colocynthis*, *Conium*, *Helleborus*, *Hyoscyamus*, *Iris*, *Ranunculus*). Desigur, aceste plante n-au putut fi utilizate decât în doze homeopatice. În al doilea rînd, aproape toate aceste specii sunt ori au fost întrebuită de țărani români pe principiul similitudinii (a se vedea în continuare la enumerarea remediilor), ceea ce să ar putea explica printr-o perpetuare a cunoștințelor medicale ale geto-dacilor. În plus, strămoșii noștri practicau și o medicină integralistă, care s-a inscris foarte bine în concepția homeopată, fiind unul dintre principiile ei de bază. Iată cuvintele lui Platon (*Dialoguri*, ed. 1968) atribuite unui medic trac: „...numai că Zalmoxis, adăugă el, regele nostru, care este zeu, mai spune că aşa cum nu trebuie să încerci să vindecă ochii fără să vindec capul și nici capul fără trup, la fel nici trupul fără de susflet, iar tocmai aceasta e pricina pentru care cele mai multe boli rămân nevindecate de medici greci, faptul că ei nu în seamă de întregul a căruia îngrijire ar trebui să-o intreprindă și că, dacă acesta nu se simte bine, este cu neputință ca partea să se simtă bine”. și continuă: „...aceasta și este greșala pe care, acum, o săvîrșesc oamenii, că încearcă să devind un fel de medici ai elite unei părți, fără de cealaltă”. Amintim în acest context și nedumerirea țărănuilui nostru vis-a-vis de trimiterile la mai mulți medici specialiști, el așteptându-se ca unul singur să-i prescrie tratamentul pentru toate afecțiunile de care se plinge.

Cunoștințele din domeniul homeopatiei s-au înmulțit și prin observații ulterioare urmate de analogii între morfologia sau

cromatica unor plante sau organe de plante și conformația ori modificările organelor bolnave aparținând organismului uman și animal. Astfel, florile și sucul (latex-ul) galben al rostopescăi (*Chelidonium majus*) au sugerat utilizarea plantei contra gălbînării (icter), ca și florile de păpădie (*Taraxacum officinale*) și dracilă (*Berberis vulgaris*). Fructele roșii ale ardeiului iute (*Capsicum annum*) i-au amintit de crusală (hematurie) și s-au folosit ca remediu al acestei boli, mai cu seamă la vite. Florile albe de trifoi (*Trifolium repens*) și crin (*Lilium candidum*) au culoarea asemănătoare surgerilor cunoscute sub numele de poală albă (leucoree) și au constituit un leac contra acestei boli, după cum „gogoșile” de bujor de munte (*Rhododendron kotschy*) servau la tratarea umflăturilor testiculare (ca și rădăcinile tuberizate de aglică – *Fili pendula vulgaris*). Sunătoarea sau pojarnița (*Hypericum perforatum*) are frunze pline de puncte, ceea ce înseamnă, în viziunea populară, că este bună contra eruptiilor de pojar și a altor boli de piele sau că sucul roșietic al plantei ar opri surgerile de singe, ca și singurul (*Cornus sanguinea*). Există zeci de astfel de exemple (multe constituind intr-adevăr remedii homeopatice) care se bazează pe principiul „similia similibus curentur”, sau, cum spune românul, „cui pe cui se scoate”. În această concepție se înscrie și tratarea mușcăturilor de șarpe cu apă trecută printr-o piele de șarpe și a celor de lup cu fumigații de păr de lupoaică sau înlăturarea indispozițiilor cauzate de consumarea de prea mult alcool cu un pahar de vin indoit cu apă ori un păharel de țitică (băut la sculare). Că țărănuil român a practicat homeopatia o demonstrează nu numai remediile la care ne-am referit, ci și modul în care doza unele medicamente. Se spune în popor „leacul nu-i cu sacul” sau „ce-i prea mult nu-i sănătos” (afirmație întîlnită și la Hipocrat). Leacurile populare (și mai ales infuziile și decocturile) sunt în general sub concentrația indicată de fitoterapia cultă. Aceasta nu numai dintr-un spirit de economie, ci și rezultat al faptului că noțiunea de leac înseamnă, probabil, inițial (ca și grecul „pharmakon”) nu numai

medicament, ci și otravă. Astfel, unele medicamente se dădeau în diluții foarte mari (ex. apă curată trecută prin piele de șarpe sau tulpini fistuloase de ceapă sau soc ori apă „rătăcită” în scorburile de fag și alți arbori). Altele se administrau cu picătura (ex. două-trei picături de suc de ceapă, usturoi sau rută). Din majoritatea maceratelor (făcute cel mai adesea cu rachiul, rachiul și miere sau vin și miere) se recomandă a se lua numai o lingurită (dimineața pe nemincate). Dar, în multe cazuri, cunoșindu-se toxicitatea plantelor sau gustul lor rău, se indică luarea porției de macerat amestecat bine într-un pahar sau cană cu apă (ex. *Bryonia*, *Helleborus*, *Symphytum* și-a.). Se realizează astfel cea de a doua diluție cvasidecimală, prima obținându-se la prepararea maceratului, respectiv a tintării mamei. Mai mult, este consemnată chiar și practica realizării „diluțiilor” succesive. Iată cum o redă V. Bianu (1910) și după el V. Butură (1979): „În finul Botoșanilor, pentru plințecările cu sânghe, se lăua o măciulie (de ciumăfaie – *Datura stramonium*), care are mai multe despărțiri cu semințe negre, se lăua sămânța dintr-o despărțitură, se ardea, se făcea praf, care se împărtea în 9 părți, din care 9 se aruncău, iar cea rămasă se împărtea în 8 luindu-se în 3 dimineați cu puțin rachiul”.

Desigur, cercetări orientate în acest sens vor putea scoate la lumină multe alte dovezi și amănunte privitoare la medicina homeopatică practicată de tărani români. Considerăm, însă, că cele semnalate de noi și îndeobște lista de remedii homeopatice care urmează sunt convingătoare și suficiente pentru a acoperi afirmațiile noastre de pînă acum. La prezentarea fiecărui remediu, respectiv plantă, sunt redate mai întîi afecțiunile în care recomandă medicii homeopati specia respectivă (ap. Gh. Bungetzianu, P. Chirilă, 1983, M. Neagu Basarab, 1984 și Maria Chirilă, P. Chirilă 1985), iar apoi utilizările cunoscute în medicina populară românească, indicindu-se la fiecare sursă informației.

Aconitum (omag). Afecțiuni ale căilor respiratorii superioare (laringită, bronșită), nevralgii faciale, sciatică, lumbago etc.

(și medicina alopată utilizează plantă în aceleași boli, mai puțin ultimele două, administrind însă doze mici, apropiate de cele homeopate). În unele sate s-a folosit în tratarea tusei și diverselor nevralgii (V. Butură, 1979). În cele mai multe zone a fost, însă, un remediu contra reumatismului, utilizindu-se maceratul în rachiul de drojdie (N. Leon, 1903).

Aesculus (castan porcesc). Hemoroizi cu prurit și durere ce iradiază spre regiunea sacro-lombară, constipație, varice etc. Fructele (castanele), ramurile tinere și scoarța s-au întrebuițat contra trinjilor (hemoroizilor) (V. Butură, loc. cit.). Castanele pisate sau tăiate mărunt și plămădite (macerate) în spirt denaturat, ori fierte în apă sint și astăzi un remediu în reumatism, fiind amintit mai întîi de Al Borza și V. Butură (1938). În același scop se folosesc florile macerate în petrol, făcindu-se apoi frecții (G. Ilies, G. Rácz, 1960, V. Butură, 1979). Interesant este că sticla cu maceratul se păstrează timp de 3 săptămâni (pînă la utilizare) în pămînt, adică la loc intunecos, aşa cum prescriu medicii homeopati. și în Tara Oltului, din 3 flori de castan și un litru de petrol se obține un macerat cu care se ungeau varicele de la picioare (C. Drăgulescu, mas.).

Allium cepa (ceapă). Nevralgii, laringotraheittă, rinite de diferite etiologii, gripă, otită, colici etc.

A fost și este întrebuițată pentru calmarea durerilor de urechi, git și abdominale, respectiv în tratarea năjîtilui, tusei și gîlciilor, mătricei (colici intestinale) herniei, indigestiei, dureri de stomac și-a. (N. Leon, loc. cit., Gr. Grigoriu-Rigo, 1907, V. Păcală, 1915, I. Morariu, 1937, I. Conea, 1940). Se făcea afumături cu ceapă uscată sau se dădeau cîteva picături de suc de ceapă, se bea decoct de ceapă. Extern, se aplicau cataplasme cu ceapă coaptă.

Allium sativum (usturoi). Iritări ale mucoaselor respiratorii și digestive. Obisnuit se folosea sub formă de mujdei în stări gripale, indigestii, dureri abdominale etc. (V. Butură, loc. cit.). Contra tusei, se ungeau tăpile cu usturoi pisat

[N. Leon, loc. cit.], ca și la ciurmuluiială (indigestie), cind se mai ungeau (frecau) și miinile și timplile cu usturoi (N. Leon, loc. cit.). La dureri de git se mănicează usturoi crud sau se freacă locul dureros cu un cățel de usturoi (N. Leon, loc. cit., V. Păcală, loc. cit., V. Foamete, mss). F. Grisellini semnalează încă din 1780 întrebunțarea (în Banat) a maceratului de usturoi în vin sau rachiu contra flatulenței și colicilor. T. Pamfile (1911) notează folosirea cataplasmelor de usturoi cu ceapă și cinepă pentru calmarea durerilor de stomac la copii.

Aloe (aloie, doctorul căsii). Constipație (alopătii o folosesc în doze de 0,1–0,25 g ca laxativ și 0,25–1 g ca purgativ), hemoroizi (alopătii o contraindică în această afecțiune), prurit anal, enterocolită, tensiune arterială. Z. Panțu (ap. V. Butură loc. cit.) o amintește ca remediu contra veninului (afecțiune digestivă cu eructații amare). Interesant că homeopatii o recomandă tocmai în constipațile cu eructații amare și dureri abdominale înainte de scaun. În Mărginimea Sibiului maceratul de frunze în vin vechi și miere are multe întrebunțări, între care și contra constipației și bolilor de stomac și intestine (C. Drăgilescu, mss). Data prin mașina de tocat carne, planta este, în Tara Oltului, un leac contra tensiunii și bolilor de inimă, bindu-se un păharel de suc (zeamă) pe zi (C. Drăgulescu, mss).

Arnica (arnică). Insomnii, vertij, céfalee, astenie psihică, posttraume psihice, nevralgii, echimoze, furunculoză, traumatisme, lumbago, sciatică, periartrită scapulo-humerală, laringită, colică intestinală etc. S-a folosit în trecut contra unor maladii nervoase (N. Leon, loc. cit.). Se întrebunează și azi la râni, tăieturi și diverse traumatisme (mai ales la animale). Subliniem, însă, că și medicina alopată utilizează plantă ca vulnerar. Decocul de arnică este un remediu contra durerilor reumatische și se aplică, mai cu seamă în nordul Moldovei, sub formă de băi (G. Ilieș, G. Rácz, loc. cit.). Sub formă de gargără a fost utilizată pentru calmarea durerilor de git (V. Stanciu, 1933, „Flora R.S.S.”). Decocul de frunze și flori era un remediu contra

diareei și dizenteriei (N. Leon, loc. cit.), iar rădăcinile macerate în rachiu, contra vătămăturii (dureri abdominale cu crize acute) (V. Stanciu, loc. cit.).

Arum (rodul pământului). Laringită acută. În Bihor, ceaiul din frunze, ori rădăcina pisată (respectiv tuberul) pusă în lapte se luau contra „inecăturii” (M. Bocșe și colab., 1970).

Belladonna (mătrăgună). Tulburări neurovegetative, epilepsie, delir febril, céfalee, nevralgii faciale, adenită, oreion, orchiepididimită, abcese, laringită, amigdalită, angină acută, bronșită, artrită acută, tulburări legate de dentiție etc. Decocul de rădăcină (făcut cu apă „neincepută”) amestecat cu miere se bea contra bolii grele (epilepsie?) (T. Pamfile, loc. cit.). În unele zone, decocul era leac contra hidrofobiei (N. Leon, loc. cit.). Cei care aveau friguri se legau cu frunzele la cap, iar cei ce suferă de vinturi rele (pareze și paralizii) erau afumați cu ele (N. Leon, loc. cit.). Frunze simple ori unse cu grăsimi de giscă se aplică pe umflături și abcese (N. Leon, loc. cit.). Fumigațiile cu frunze erau un remediu și contra tusei (A. Gorovei, M. Lupescu, 1915). La Răsinari, mătrăgună fiartă cu miere se lăsa contra ofticei (V. Păcală, loc. cit.). Sub formă de macerat de rădăcină și băi, s-a folosit și pentru calmarea durerilor reumatiche (P. Bárto, 1969) și de măsele (N. Leon, I.c.).

Bellis (bănuței). Contuzii, fracturi. În unele sate din Tara Oltului, frunzele se pun (cu salivă) pe vinătăi și râni (C. Drăgulescu, mss.).

Berberis (dracilă). Litiază și colică renală, disurie, colecistită, dischinezie biliară, hepatită, fistulă anală, hemoroizi etc. Fiertura din rădăcini s-a întrebunțat în boli de rinichi (V. Stanciu, loc. cit.). Decocul de frunze și scoarță, ca și cel de fructe este cunoscut în multe regiuni ca un remediu bun contra gălbiniarăi și durerilor de ficat (V. Butură, 1933 V. Stanciu, loc. cit., G. Rácz și colab., 1969). Pe alocuri s-a întrebunțat și contra constipației (V. Stanciu loc. cit.).

Bryonia (muldăoare). Nevralgii faciale, cervicale, intercostale, céfalee, sciatică,

reumatism acut și cronic, infecții ale căilor respiratorii superioare, bronșită, astm bronșic, pneumonie, gripă, sindroame dispeptice, enterocolită, diaree, boli infecțioase eruptive febrile etc. Rădăcina rasă ori pisată se punea în legături pentru calmarea durerilor de cap (N. Leon, loc. cit., V. Butură, 1979). A fost mult folosită contra reumatismului (A. Gorovei, M. Lupescu, loc. cit., T. Pamfile, loc. cit.), sub formă de cataplasme de rădăcină pisată ori tulpini fierte. Rădăcina coaptă, macerată în rachiu și miere, a avut utilizări și contra durerilor de piept și a „nădușelii” (A. Arvat, 1937), luindu-se dimineața cîte o lingurișă, în timp ce decoctul se administra contra frigurilor (T. Pamfile, loc. cit., Al. Arvat, loc. cit.) Maceratul în rachiu al rădăcinii, ori cataplasmele de rădăcină rasă au constituit un remediu în tratarea vătămăturii, respectiv afecțiunilor abdominale cu crize acute (T. Pamfile, loc. cit., V. Butură, 1979) și calmarea colicilor intestinali (N. Leon, loc. cit.). Frunzele plantei se aplicau pe piele pentru vindecarea orbalului (erisipel) (V. Butură, 1936).

Cannabis (cinepăd). Blenoragie, orchíepididimită, uretrită etc. Decocul semințelor s-a folosit în boli venerice (V. Butură, 1979).

Capsicum (ardei). Otită, infecții urinare (cistită, uretrită și.a.) cu senzație de frig resimțită mai ales de-a lungul coloanei vertebrale. În unele sate din județul Vilcea, la dureri de urechi se fac fumigații cu ardei iute uscat (C. Drăgulescu, mss). În Țara Oltului, o ciușcă roșie se ține în rachiu 2 săptămâni, apoi se ia cîte un păharel pe nemincate contra urinării cu singe (C. Drăgulescu mss). În unele regiuni ale țării, ardei roșu pisat sau paprică pusă în vin roșu se bea contra frigurilor (S. Liuba, A. Iana, 1892 V. Butură, 1979, N. Leon, loc. cit.).

Chamomilla (mușeclă). Insomnii, nevralgii, otită, tulburări în timpul apariției dentiției la copii, enterocolită, colici abdominale, dismenoree, metroragii, avort, dureri la naștere etc. Spălăturile și oblojelile cu ceaiul plantei s-au folosit pentru calmarea durerilor de cap și urech i

(G. Elieș, G. Rácz, loc. cit., N. Leon loc. cit., C. Bârcă, D. Străchinaru, 1972) În multe zone se ținea în gură ori se da intern pentru înlăturarea durerilor de dinți și măsele (N. Leon, loc. cit., G. Elieș, G. Rácz, loc. cit., V. Foamete, mss.). Frequentă este utilizarea în afecțiuni digestive adesea cu colici intestinale și diaree (N. Leon, loc. cit., Al. Arvat, loc. cit., V. Foamete, loc. cit., M. Bocșe și colab., loc. cit., C. Bârcă, D. Străchinaru, loc. cit. C. Bârcă, C. Gorea, 1972). Noilor născuți li se punea mușeclă în scăldătoare pentru a dormi mai bine și a fi sănătoși (V. Butură, 1979), (medicul homeopăt îl recomandă și ei în primul rînd copiilor agitați, plingăcioși, capricioși, cu nervozitate exagerată). Ceaiul era întrebuițat de femei pentru ușurarea nașterilor, calmarea durerilor nașterii și diverse afecțiuni genitale (N. Leon, loc. cit., A. Gorovei, M. Lupescu, loc. cit., Al. Arvat, loc. cit.).

Chelidonium (rostopască, negelarijd). Prurit, acnee, diaree, hepatită, colecistită dischinezie biliară etc. (și medicina alopătă o folosește în afecțiuni hepaticе). Latex-ul sau decoctul plantei se folosesc extremitate în diverse afecțiuni ale pielii (negei, pecingine, mătreacă, bube dulci, furuncule, coșuri și diverse răni) (S. Fl. Marian, 1884, N. Leon, loc. cit. V. Păcală, loc. cit. C. Drăgulescu, mss). Intern, maceratul în rachiu s-a administrat contra vătămăturii (dureri în abodomen) bolilor de ficat și indeosbe hepatitei (S. Fl. Marian, 1884, N. Leon, loc. cit. V. Butură, 1943, M. Bocșe și colab., loc. cit., C. Drăgulescu, mss.).

Colchicum (brîndușă de toamnă) A. trită, gută (în ultima afecțiune o recomandă și alopății) și.a. În popor a fost semnalată utilizarea plantei contra reumatismului (G. Crăiniceanu, 1890).

Conium (cucută). Traumatisme, constipație, tumoră în sfera genitală, dismenoree și.a. Oblojelile cu frunze erau apreciate în popor pentru efectul lor calmant, fiind utilizate mai ales la abcese, mușcături de animale și diverse boli de piele (N. Leon, loc. cit. V. Butură, 1979). Extern, legăturile de cucută și băile cu decoctul ei s-au întrebuițat în tratarea

iemoroizilor, durerilor abdominale, vătănaturii și bolilor „femeiești” (M. Băcău, 1934, V. Butură, 1943, P. Bárto, 1969).

Dulcamara (*ldsnicioardă*). Nevralgii și sareze faciale, adenite, eczeme, urticarie (la frig), reumatism cronic degenerativ, enurezis (incontinență urinară), entero-colită etc. Decocul fructelor s-a folosit în paralizii („Flora R.S.R.”). Frunzele și sucul din fructe, extern, constituiau remedii în tratarea bubei rele și dacălului (antrax), precum și al uimelor (adenite) V. Bianu, 1910, Al. Arvat, loc. cit., N. Leon loc. cit.). F. Griselini (1780) semnalează utilizarea prafului de fructe sau din întreaga plantă (luat intern cu puțin rachiul) în tratamentul bolilor cronice și disperate (între care se poate inserie și reumatismul cronic degenerativ și unele paralizii). „Flora R.S.R.” amintește și proprietățile antireumatic ale acestei specii. Tot acolo se menționează utilizarea decoctului de fructe contra unor boli ale vezicii urinare (în medicina populară). Fiartă în rachiul sau vin, planta s-a dat și celor cu dureri abdominale (S. Fl. Marian, 1879, Al. Arvat, loc. cit.)

Euphrasia (*burenită de ochi*). Conjunctivitate, cheratită, rinosinuzită, laringită etc. Așa cum indică diversele denumiri populare (floare de ochi, buruniță pentru durere de ochi), planta este întrebuită în multe zone pentru tratarea diferitelor afecțiuni oculare. Contra durerilor de cap se bea decoctul, iar cu tulpinile se fac legături (V. Butură, 1936). Sporadic, decoctul s-a folosit și pentru calmarea tusei (C. Drăgulescu, mss.).

Helianthus (*floarea soarelui*). Malarie, cu hipertrofia splinei. Florile se fierbeau cu dumbăt (*Teucrium chamaedrys*) ori cu lemnul Domnului (*Artemisia abrotanum*) și buruieni de rast (*Lepidium ruderale*) și se lăua decoctul contra frigurilor și inflamației splinei (rastului) (Al. Arvat, 1937, T. Pamfile, loc. cit.).

Helleborus (*spinz*). Meningoencefalită, accident vascular cerebral, nefrită, gripă etc. La Răšinari s-a utilizat în tratarea „năbăuciei” la animale (V. Păcală, loc. cit.). Același autor citează folosirea maceratului de spinz în „oprirea udului” (re-

tenție urinară). Sub forma de cataplasme planta este indicată în tratarea răcelii (V. Păcală, loc. cit., C. Drăgulescu, mss.) prin care se înțelege atât reumatism, cât și gripă.

Hyoscyamus (*măselarijd*). Insomnii. Din mai multe indicații homeopaticale ale acestei plante poporul nostru o folosește (în Dobrogea) numai în tratarea insomniilor la copii, cărora li se fac băi cu măselariță (N. Leon, loc. cit.).

Hypericum (*sundloare, pojarniță*). Astm, nevralgii posttraumatici, colică nefritică etc. Atât în Mărginimea Sibiului și Tara Oltului, cât și în alte regiuni ale țării, ceaiul a fost și este un remediu contra nădușului (astmului) și tusei (N. Leon, loc. cit., V. Butură, 1979, C. Drăgulescu, mss.). Ceaiul și maceratul în rachiul, sunt recomandate în calmarea durerilor de mitră, vătămătură (hernie), stomac, lumbago și a (V. Bianu, loc. cit., P. Bárto, loc. cit. V. Foamete, mss.). Infuzia a avut și are întrebuițări și în diverse afecțiuni ale rinichilor (V. Foamete, loc. cit., V. Butură, 1979, C. Drăgulescu ms.). Menționăm că și medicina alopătică indică plantă în afecțiuni renale, grație proprietăților ei diuretice.

Lappa major (*brustur*). Dureri reumatoidi, erupții umede și supurante etc. Frunzele umezite cu oțet, unse cu smintină sau pălige (călige) la foc se aplică pe locurile dureroase (dureri de șăle, jumăguri, dureri reumatische) (Gr. Grigoriu-Rigo, 1907). Se foloseau și pentru vindecarea bubeilor, buboaielor, bubei negre (antrax), rohiilor (eczeme) și a diverselor erupții ale pielii (pe alocuri fiind utilizată fieritura de rădăcină) (N. Leon, loc. cit., V. Păcală, loc. cit., Francisca Lutz, 1939 V. Butură, 1979).

Lilium (*crin*). Malpoziții uterine, pro-laps uterin, fibrom uterin, tulburări de menopauză, leucoree și a. Medicina homeopată se referă la *Lilium tigrinum*, cultivat la noi în grădini. Această specie ornamentală, intrată destul de recent în grădinile țărănești, este foarte puțin utilizată în medicina populară românească. La Săvăstreni (județul Brașov), unde se numește crin pistriț, maceratul de floare în rachiul se ia contra durerilor

abdominale la femei (C. Drăgușescu, ms.). Mai frecvent se apelează însă la crinul alb (*Lilium candidum*) al cărui ceai de flori se bea contra poalei albe (leucoree) (G. Bujorean, 1936) și crinul de pădure (*Lilium martagon*), care este cotate ca un regulator al tulburărilor ciclului menstrual („Flora R.S.R.”).

Lycopodium (pedicușă). Constipație, hemoroizi, afecțiuni hepato-biliare (hepatită, dischinezie biliară), litiază urinară, reumatism cronic degenerativ, paraziote etc. Decocțul plantei se lăua în constipație, fiind purgativ (V. Stanciu, loc. cit.). În boli de ficat și de vezică biliară, se fierbea cu ghințură (*Gentiana*) și anghinare (*Cynara scolymus*), iar decoctul se amesteca cu miere (M. Bocșe și colab., loc. cit.). Decocțul sporilor în vin, ca și fieritura tulpinilor, se bea în calculoză renală și vezicală și alte boli de rinichi (V. Stanciu, loc. cit., M. Bocșe și colab. loc. cit.). Decocțul plantei se lăua intern sau se folosea la băi contra reumatismului, a durerilor de săcă și pocelii prin care se înțelege slăbirea puterii din picioare și miini (V. Butură, 1933). Unii se afumau cu tulpinile plantei, alții se încingeau cu ele (V. Butură, loc. cit.). În Tara Oltului, în lumbago (numit popular soldină) se utilizează *Lycopodium selago*, numită chiar soldină (V. Butură, 1945, C. Drăgușescu, ms.). Tot ca se folosește și în tratarea rîiei la animale, în localitatea Recca de lingă Făgăraș (B. P. Hașdeu, ms.), întrebunțare semnalată și pentru *Lycopodium clavatum* din alte zone ale țării, de către N. Leon (1903) și V. Butură (1979).

Melilotus (sulfina). Tulburări psihice cu anxietate, congestie cerebrală etc. Sulfina albă a servit, în împrejurimile Birladului, la tratarea celor „speriați”, care erau supuși la fumigații de tulpini uscate (B. P. Hașdeu, ms.), în timp ce sulfina galbenă este recomandată contra durerilor de cap (băi sau legături locale cu tulpini verzi) (B. P. Hașdeu, ms., Al. Arvat, loc. cit.). În județul Vaslui, ceaiul din flori se bea contra insomniilor și diverselor tulburări neuropsihice (C. Bârcă, C. Gorea, loc. cit.).

Menyanthes (trișoi amar). Febră în termitență cu predominarea frigului și a fieritură de flori și frunze s-a folosit contra frigurilor (V. Butură, 1979).

Mezereum (tudichindă). Nevralgii faciale, dentare, intercostale, osteită, dureri osoase și a. Decocțul plantei sau al cojii tulpinii se ținea călduță în gură pentru calmarea durerilor de dinți și măsele (N. Leon, 1903, Al. Borza, 1968). De altfel, planta mai este numită și masalară. Extern, sub formă de băi, s-a folosit contra reumatismului (G. Ilieș, G. Rácz, loc. cit.).

Plantago (pătlagină). Enurezis (incontinentă urinară) etc. Decocțul de pătlagină a fost un remediu pentru „oprirea udului” (deci contra incontinentei nocturne de urină) la copii (V. Butură, 1979).

Pulsatilla (dedișei). Neurastenie, nevralgii, conjunctivită, blefarită, entero-colite acute și cronice, orchiepididimită etc. Cu florile uscate se afumau copiii care aveau insomnii (V. Butură, 1979). Decocțul de frunze se picura în ochi, ori se făcea cu el spălături contra bolilor și durerilor de ochi (N. Leon, loc. cit.). Interesant este (reminiscență a unei practici preventive vechi?) că, primăvara, copiii se dezmirdeau cu florile pe la ochi (V. Butură, 1979). La Poplaca (jud. Sibiu), infuzia plantei s-a folosit contra eructațiilor și „umflării pintecului” (V. Foamete, ms.).

Ranunculus (piciorul cocoșului). Medicina homeopată recomandă specia *Ranunculus bulbosus* în delirum tremens, nevralgii, zona zoster, eczeme, gastrită acută (etilică) și a. Poporul folosește speciile *Ranunculus acer*, sceleratus, repens, numindu-le pe alocuri buruieni de friguri, contra frigurilor. În acest sens se pisau florile (și frunzele) și se legau la încheietura miinii, sau se aplicau pe mijlocul miinii (brațului), (N. Leon, loc. cit., V. Butură, 1933, 1979, Al. Arvat, loc. cit., I. Cornea, 1940, C. Bârcă, D. Străchinaru, loc. cit., C. Drăgușescu, ms.). În Mărginimea Sibiului, acest remediu se aplică și în reumatismul brațelor și — se pare, după modul de aplicare al cataplasmelor și manifestărilor bolii, și în

tratarea zonei zoster (C. Drăgușescu, mss.). Contra diverselor eczeme se utilizează, extern, decoctul de *Ranunculus auricomus* (Al. Arvat, 1937, Al. Borza, V. Butură, 1938). Fiertura tulpinilor florifere de *Ranunculus polyanthemos* se lăua intern în ulcer gastrice și duodenal (M. Boeșe și colab., loc. cit.).

Raphanus (ridiche). Dureri hepaticе și splenice etc. Sucul obținut prin stoarcerea rădăcinii sau ridichea rasă este recomandată celor ce suferă de venin (suc biliar) și de foale (dureri abdominale), (N. Leon, loc. cit.). V. Foamete (mss) notează utilizarea ridichii în boli de splină și ficat (indeosebi gâlbinare).

Rhododendron (bujor de munte). Homeopății recomandă specia siberiană în nevralgie de trigemen, cervico-brahială, lumbago, sciatică, periartrită, reumatism cronic degenerativ, orhiepididimită. Tânărui noștri întrebunțeaază specia carpatică în calmarea durerilor de dinți (mâșele) și reumatische. De asemenea, se apelează la „gogosile” de bujor de munte în tratarea umflăturilor testiculare, mincindu-se crude sau macerate în răchiu (C. Drăgușescu, mss.).

Rumex (macrișul calului, stevie). Medicina homeopăță recomandă specia *Rumex crispus* în prurit, urticarie, gastroenterită etc. Aceeași specie este utilizată de popor în tratarea diverselor bube, pecingini și riile, făcindu-se spălături cu decoctul plantei (N. Leon, loc. cit., V. Bianu, loc. cit.). T. Pamfile (1911) semnalează aplicarea oblojelilor cu zeamă de stevie „cind te mânincă trupul” iar maceratul rădăcinii în miere este bun la belitură sau jupuială (pelagră?). Maceratul acesteia în răchiu se ia în dureri abdominale (M. Boeșe și colab., loc. cit., C. Drăgușescu mss.). De altfel, în Transilvania (C. Drăgușescu, 1976) și multe alte zone ale țării, planta este un apreciat remediu contra durerilor intestinale și diareei.

Ruta (rută). Nevralgii, céfalee, prolaps rectal și-a. Sub formă de băi, cataplasme și legături, s-a folosit contra durerilor de cap și „orice răutate și boală de cap”, durerile de mâșele, urechi și de ochiului, precum și a insomniei (L. Lupașcu, 1890).

S. Fl. Marian, 1899, N. Leon, loc. cit., Gr. Grigoriu-Rigo, 1907). Plămădită în răchiu, fiartă în vin sau apă, se dădea femeilor la „lepădătură” (prolaps uterin sau avort), (N. Leon, loc. cit.). Fiartă în vin s-a folosit în contra vătămăturii (herniei), administrindu-se intern ca și maceratul în răchiu (A. Gorovei, M. Lupescu, loc. cit.).

Sabina (cetindă de negi, brădișor). Veruci, leucoree, hipermenoree și a. După cum arată și numele popular, decoctul și praful din frunzele plantei, precum și seva se aplică pe negi (V. Butură, 1979). Decocul fructelor (indeosebi) era utilizat la „scursuri” (N. Leon, loc. cit.) și în diferite boli venerice (V. Buzură, 1935). Amintim tot aici că o altă specie, *Juniperus communis*, este recomandată de medicii homeopăți în pielonefrită. Pooporul nostru o folosește în boli de rinichi, mai ales ca diuretică (N. Leon, loc. cit.) și eliminatoare a pietrelor de la rinichi.

Sambucus (soc). Afecțiuni ale căilor respiratorii superioare (indeosebi astm bronșic.). Ceaiul din flori a avut și are o largă utilizare în tratarea tusei și astmului (N. Leon, 1903, A. Gorovei, M. Lupescu, 1915, V. Foamete, mss., M. Boeșe și colab., 1970, C. Drăgușescu, mss.).

Solidago virgaurea (spinușă). Litiază renală cu lateritate dreaptă și dureri lombare cu iradieri spre vezica urinară, insuficiență renală și-a. Planta s-a întrebuită contra unor tulburări renale și a hidropiziei („Flora R.S.R.”). V. Butură (1979) preia această informație care, însă, ar putea să se refere la medicina cultă, nu la cea populară (românească).

Stramonium (ciușăfaie). Manie acută, sindroame halucinatorii, convulsii, epilepsie, anxietate (mai ales la copii), céfalee; remediul al agitațiilor, al bolnavilor cu insomnii etc. În Mărginimea Sibiului, fructele tăiate se descindau și se ardeau, afumindu-se cu ele patul sau camera unde se afla suferindul de vreo boală grea, incurabilă, copii epileptici sau fără somn, în care a intrat „răul” (V. Foamete, loc. cit., C. Drăgușescu, mss.). În multe regiuni ale țării, planta a fost folosită contra frigurilor (caracterizate prin stare

de agitație, neliniște) (N. Leon, loc. cit., V. Butură, 1979), precum și pentru calmarea unor dureri de cap, ochi etc. (G. Ilieș, G. Rácz, 1960, V. Butură, 1979).

Sympyrum officinale (tătineasă). Traumatisme (contuzii, fracturi), periartrită scapulo-humerală, rahițism. În foarte multe zone ale țării s-a utilizat și se mai folosește încă în legătură pentru vindecarea scritituirilor și fracturilor (S. Fl. Marian, 1880, L. Lupașcu, 1890, N. Leon, 1903, V. Butură, 1940, 1979). Tot cataplasme, dar și freții locale cu decoct și spirt, erau întrebuițate pentru calmarea unor dureri reumatice (N. Leon, loc. cit., V. Butură, 1940, M. Bocșe și colab., 1970, C. Drăgulescu, mss.). Maceratul în rachiul al rădăcinii se dădea, cîte un păhăruț, dimineața celor debili, să se inzdrăvenească (A. Arvat, 1937), și rasă, amestecată cu tărițe, vitelor „slăbănoage” (Al. Arvat, loc. cit. C. Drăgulescu, mss.).

Tabacum (tutun). Migrene, vertij, gastroenterită etc. S. Fl. Marian (1879) indică o largă paletă de utilizări a tutunului în medicina populară, care parțial se suprapun cu recomandările medicinii homeopate (ex. durerile localizate în regiunea capului). T. Pamfile (1911) amintește de tratarea „troanei” (răceală cu dureri de cap și rinită) cu fum de tutun. F. Griselini (1780) pomenește de utilizarea decoctului de frunze de tutun, sub formă de clismă, în calmarea colicilor (abdominali).

Taraxacum (păpădie). Colică biliară, constipație. Pe alocuri, planta se folosește în tratarea unor boli de ficat și mai cu seamă a gălbinișării (V. Butură, 1936, G. Ilieș, G. Rácz, 1963), dar și medicina alopată o indică în afecțiuni ale bilei. Ceaiul din flori este, în unele sate din Țara Oltului, un remediu contra constipației (G. Drăgulescu, mss.).

Urtica urens (urzica mică). Gută, toxinfecție alimentară, litiază renală și a. Decoctul este un remediu popular contra gutei și reumatismului (V. Butură, 1979). Aproape peste tot se recomandă consumarea urzicilor ori a fiereturii lor pentru curățirea singelui (V. Butură, 1979,

C. Drăgulescu, mss.). În Mărginimea Sibiului, dar și în alte locuri din țară, primăvara, la 23 aprilie, „se-nurzică” oamenii ca să fie sănătoși peste an, să crească sănătoși copiii (C. Drăgulescu, mss.) Decocul frunzelor (mai ales de *Urtica dioica*) este recomandat în boli de rinichi (C. Bârcă, C. Gorcea, 1972).

Veratrum (stergoiaie). Meningo-encefalită, spasme, delir etc. În sudul Moldovei, decoctul în apă sau vin se lăua contra „ceasului rău” (epilepsie), ori se da celui bolnav de „vreo nălucire” (N. Leon, loc. cit.).

Viola tricolor (trei frați pălați, pansenule). Urticarie cu erupții, mai ales pe față, însotite de senzație de arsuri și mincăriime. A fost un leac apreciat contra bubelor dulci și a altor boli de piele (V. Bianu, 1910, N. Leon, loc. cit.), făcindu-se cu ceaiul spălături locale. Rădăcina se dădea copiilor mici să o roadă cînd îi mincau gingeile, să le iasă mai repede dinții (N. Leon, loc. cit.).

Aceste remedii vegetale, semnalate pe baza bibliografiei consultate și a informațiilor notate de noi din teren, nu reprezintă, bineînțeles, tot arsenalul terapeutic de care s-a folosit poporul român de-a lungul veacurilor. O bună parte dintre utilizările plantelor s-a pierdut, nefiind sesizate de specialiști la timp, altele sint, probabil, cuprinse în lucrări de care nu avem cunoștință sau la care n-am putut (încă) ajunge, iar o altă parte așteaptă să fie adunate de la păstrătorii de astfel de cunoștințe și practici de prin satele țării. Cu trecerea vremii, aceștia vor fi tot mai puțini și tot mai sumare se vor dovedi informațiile lor privitoare la medicina autentică populară, necontaminată (ca să folosim un termen pe specific) de iatrosofie. În consecință, trebuie adunate toate datele interesante necesare studiilor de folclor medical comparat, analizelor și sintezelor din domeniul homeopatiei și alopatiei populare, stabilirii evoluției în timp a etnoiatriei românești, a concepțiilor și principiilor ce o caracterizează etc. Volumul și importanța acestor date vor evidenția cu și mai multă pregnanță experiența țărănilor români, experiență în care se regăsesc precepte ale unor doctrine

medicale mai vechi sau mai noi, de inspirație etnointeracțională, precum și germanii unor discipline medicale care acum se conturează ori care se vor afirma în viitor.

BIBLIOGRAFIE

- Arvat Al., *Plante medicinale și medicina populară la Nisanci*, „Bulet. Inst. Soc.”, I, 1937, p. 69–124.
- Bart C., *Aforismele lui Hipocrate*, Edit. medicală, București 1974.
- Bártok P., *Plantele folosite în scopuri medicinale în comune și satele de lungă Carey. „Comunicații de botanică”*, București, 1969, p. 125–143.
- Basarab Neagu M., *150 remedii homeopatice vegetale*, Edit. Sport-turism, București, 1984.
- Băcescu M., *Nume de plante II. „Rev. critică”*, Iași, VIII, 1934, 2–3, p. 111–151.
- Bârcă C., Străinăru D., *Folosirea empirică a unor plante în medicina populară în partea de nord-vest a județului Iași. „Studii și comunicări”*, Dorohoi, 1972, p. 81–100.
- Bârcă C., Gorea C., *Folosirea unor plante în medicina populară în comuna Dânești, județul Vaslui. „Studii și comunicări”*, Dorohoi, 1972, p. 101–110.
- Bianu V., *Doctorul de casă sau dicționarul sănătății*, Buzău, 1910.
- Bocșe M. și colab., *Contribuții la cunoașterea medicinii populare din bazinul Crișului Negru (Zona Crișului Pietros)*, Muzeul Oradea, 6, 1970.
- Borza Al., Butură V., *Bäuerliche Pflanzenheilmittel in der Moldau*, „Sudhoffs Archiv für Geschichte der Medizin u. der Naturwissenschaften”, 31, 1–2, Leipzig, 1938, p. 81–86.
- Borza Al., *Dictionar etnobotanic*, Edit. Acad., București, 1968.
- Bujoreanu Gh., *Boli, leacuri și plante de leac cunoscute de țărănești români*, Bibl. Asociației „Astra”, Sibiu, 1936.
- Bugazianu Gh., Chirilă P., *Mannal de homeopatie*, Edit. Medicală, București, 1983.
- Butură V., *Plante de leac din regiunea mociilor de pe Aries. „Boletinul grădinilor botanice din Cluj”*, XIII, 3–4, 1933, p. 106–110.
- Butură V., *Plante cunoscute și întrebunțiate de români din Ardeal. „Bul. grăd. bot. Cluj”*, XV, 1935, 1–4, pag. 218–227 și XVI, 1936, 1–4, p. 70–77; *Plante cunoscute și întrebunțiate de locuitorii clorilor sate românești. „Bul. grăd. bot. Cluj”*, XVIII, 1938, 1–4, p. 99–106; *Iarbă lui Tatian în medicina băbească și cea oficială. „Natura”*, XXIX, 7–8, 1940, p. 334–338; *Botanique, în „Nerej, un village d'une région archaïque”*, vol. II, București, 1943, p. 111–133; *Iarbă codrulini. Însemnări etnobotanice. „Revista fundațiilor”*, XII, 2, București, 1945, p. 438–447; *Encyclopédie de ethnobotanique românească*, Editura științifică și encyclopedică, București, 1979.
- Chirilă M., Chirilă P., *Terapie naturală*, Editura Sport-turism, București, 1983.
- Conea I., *Clopotiva, un sat din Hațeg*, I, 1940, București, p. 136–152.
- Drăgulescu C., *Note etnobotanice de la Păduca (jud. Sibiu) și considerații asupra plantelor medicinale folosite de poporul român. „Studii și comunicări”*, Muzeul Brukenthal, Sibiu, „Stiințele naturii”, 20, 1976, p. 95–111; *Botanica populară în Mărginimea Sibiului*, mss.
- x x x, „Flora Republicii Socialiste România”, Editura Academiei R.S.R., I–XII, București 1952–1972.
- Foamete V., *Poplaca, sat din Mărginimea Sibiului*, I–II, mss, 1967.
- Gorozei A., Lupescu M., *Botanica poporului român. „Sezătoarea”*, XV, 1915, Fălticeni, 7–166.
- Grigoriu-Rigo Gr., *Medicina poporului I. Boalele oamenilor*, București, 1907.
- Griselini F., *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des Temesvarer Banats in Beziehung an Standespersonen und Gelehrte*, 1780.
- Hădean B. P., *Răspunsurile la chestionarul lingvistic*, mss, la Biblioteca Academiei R.S.R.
- Ilieș G., Răcz G., *Plantele folosite în scopuri medicinale de locuitorii comunei Pojaru (reg. Suceava). „Comunicații botanice”*, București, 1960, p. 207–217 și 1963, p. 269–278.
- Leon N., *Istoria naturală medicală a poporului român*, București, 1903.
- Lupușen L., *Medicina băbelor*, București, 1890.
- Marian S. Fl., *Botanica populară română. Tutunul, Loznicioara, Iarbă lui Tatian, „Albină Carpaților”*, III, 20, Sibiu, 1879, p. 311–312; 21, 325–328; IV, 13, 1880, p. 207–208; *Din botanica populară română. Rostopasca. Spinsul. Măslăriul, „Familia”*, Oradea, XX, 48, 1884, p. 372–374; XXI, 6, 1885, p. 63–66; 18, p. 211; *Sărdătorile la români II. Păresimile*, București, 1899.
- Morariu I., *Contribuții la medicina populară și etnobotanica din comuna Măguri. „Freamătușul școlii”*, 11–12, Cluj, 1937, p. 503–532.
- Pamfile T., *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări după datinele și credințele poporului român, adunate din comuna Tepu (Tecuci)*, București, 1911.
- Păcală V., *Monografia satului Răchinari*, Sibiu, 1915.
- Platon, *Dialoguri*, Edit. pt. lit. univ., București, 1968.
- Răcz G. și colab., *Remedii vegetale utilizate în medicina populară românească în afecțiunile hepatobiliare. „Rev. medicală”*, Tg. Mureș, IV, 2, 1969, p. 250–253.
- Stanciu V., *Comparație între întrebunțarea populară și cea oficială a clorilor plante folosite în medicina populară românească*, teză doctorat, Cluj, 1933.
- Vászy C., *Nomenclatura dacică a plantelor la Dioscorides și Pseudo-Apuleius. „Acta Musei Napocensis”*, Cluj, V, 1968, p. 59–74, VI, 1969, p. 115–129, VIII, 1971, p. 109–133.